

Odborná příprava pro práce ve výškách a nad volnou hloubkou

Úvod

Pády z výšky nebo do hloubky zaujímají přední místa závažnosti následků pracovních úrazů. Práce ve výškách a nad volnou hloubkou lze tedy považovat za nebezpečné, neboť „i při použití všech stanovených bezpečnostních opatření představují zvýšené úrazové riziko pracovníků“. Jejich provádění pak může vyžadovat nejen použití osobních ochranných prostředků proti pádu z výšky ale také absolvování zvláštní odborné přípravy. Ta ale bývá často podceňována a nahrazována různými quasi-školeními v podání nekompetentních osob bez odpovídajících znalostí nebo praxe. Zároveň panují mnohé nejasnosti o obsahu, délce a frekvenci školení. Záměrem tohoto, poněkud obsáhlejšího článku, je vneseť trochu světla do celé záležitosti a zabránění šíření různých nepravd a vzniku špatných rozhodnutí.

1. Právní vymezení

Nejprve je nezbytné zmínit pár pasáží z právních předpisů. Základem je zákon č. 309/2006 Sb., **tzy. zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci**

§ 5 *Požadavky na organizaci práce a pracovní postupy*

(1) *Zaměstnavatel je povinen organizovat práci a stanovit pracovní postupy tak, aby byly dodržovány zásady bezpečného chování na pracovišti a aby zaměstnanci*

c) byli chráněni proti pádu nebo zřícení,

S tímto ustanovením pak souvisí povinnost zajistit zaměstnancům školení a podle potřeb vykonávané práce dostatečné a přiměřené informace a pokyny. V obecné rovině je základem zákon č. 262/2006 Sb. - **zákoník práce**:

§ 103 (2) Zaměstnavatel je povinen zajistit zaměstnancům školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které doplňují jejich odborné předpoklady a požadavky pro výkon práce, které se týkají jimi vykonávané práce a vztahují se k rizikům, s nimiž může přijít zaměstnanec do styku na pracovišti, na kterém je práce vykonávána, a soustavně vyžadovat a kontrolovat jejich dodržování. Školení podle věty první je zaměstnavatel povinen zajistit při nástupu zaměstnance do práce, a dále:

c) v případech, které mají nebo mohou mít podstatný vliv na bezpečnost a ochranu zdraví při práci.

§ 103 (1) písm. f. Zaměstnavatel je povinen zajistit zaměstnancům¹ podle potřeb vykonávané práce dostatečné a přiměřené informace a pokyny o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, zejména formou seznámení s riziky, výsledky vyhodnocení rizik a s opatřeními na ochranu před působením těchto rizik, která se týkají jejich práce a pracoviště.

Informace a pokyny musí být zajištěny vždy při přijetí zaměstnance, při jeho převedení, přeložení nebo změně pracovních podmínek, změně pracovního prostředí, zavedení nebo změně pracovních prostředků, technologie a pracovních postupů. O informacích a pokynech je zaměstnavatel povinen vést dokumentaci.

Ve vztahu k pracím ve výškách a nad volnou hloubkou se školením zabývá nařízení vlády č. 362/2005 Sb., o bližších požadavcích na BOZP na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky:

Příloha

II. Zajištění proti pádu osobními ochrannými pracovními prostředky

9. Zaměstnavatel zajistí, aby zaměstnanec provádějící práce při použití osobních ochranných pracovních prostředků proti pádu byl pro předpokládané činnosti vyškolen, zejména pak pro vyprošťovací postupy při mimořádných událostech.

¹ Text zákona dále rozvíjí, o jaké zaměstnance se jedná „zejména zaměstnancům v pracovním poměru na dobu určitou, zaměstnancům agentury práce dočasně přiděleným k výkonu práce k jinému zaměstnavateli, mladistvým zaměstnancům“, což ale pro potřebu tohoto článku nemá význam rozvíjet a zbytečně to i odvádí pozornost.

XI. Školení zaměstnanců

Zaměstnavatel poskytuje zaměstnancům v dostatečném rozsahu školení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci ve výškách a nad volnou hloubkou, zejména pokud jde o práce ve výškách nad 1,5 m, kdy zaměstnanci nemohou pracovat z pevných a bezpečných pracovních podlah, kdy pracují na pohyblivých pracovních plošinách, na žebřících ve výšce nad 5 m a o používání osobních ochranných pracovních prostředků. Při montáži a demontáži lešení postupuje zaměstnavatel podle části VII. bodu 7 věty druhé.

2. Frekvence školení

Předchozí část nenechá nikoho na pochybách o potřebě školení pro práce ve výškách a nad volnou hloubkou. Není z toho však zcela patrná potřeba opakovacího školení a tím méně frekvence takového školení. Je tedy nutné opět nahlédnout do příslušných předpisů. **Zákon č. 262/2006 Sb. - zákoník práce:**

§ 103 (3) Zaměstnavatel je povinen určit obsah a četnost školení o právních a ostatních předpisech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, způsob ověřování znalostí zaměstnanců a vedení dokumentace o provedeném školení. Vyžaduje-li to povaha rizika a jeho závažnost, musí být školení podle věty první pravidelně opakováno; v případech uvedených v odstavci 2 písm. c) musí být školení provedeno bez zbytečného odkladu.

Nesmí chybět ani nařízení vlády č. 362/2005 Sb., o bližších požadavcích na **BOZP na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky:**

Příloha

VII. Dočasné stavební konstrukce

Obsah a četnost školení s ohledem na nová nebo změněná rizika práce, způsob ověřování znalostí a dovedností účastníků školení a vedení dokumentace o školení stanoví zaměstnavatel.

Tady dává zákonodárce najevo, že u rizikových činností, mezi které práce ve výškách a nad volnou hloubkou rozhodně patří, musí být školení prováděna opakovaně a bez zbytného odkladu. Poněkud zavádějící je i ono, že „četnost školení stanovuje

zaměstnavatel“, což velice často bývá mylně interpretováno (patrně z důvodu snahy o úsporu nákladů) tak, že si zaměstnavatel může posouvat termíny školení tak, jak se mu to líbí, například jedenkrát za několik let.

V tomto směru doporučuji, řídit se ustanovením vyhlášky č. 324/1990 Sb. o bezpečnosti práce a technických zařízení při stavebních pracích, která v minulosti řešila práce ve výškách a nad volnou hloubkou:

§ 9 (2) *Dodavatelé stavebních prací jsou povinni zajišťovat školení, popřípadě zaučení pracovníků a ověřování jejich znalostí z předpisů uvedených v odstavci 1 nejméně jedenkrát za 12 měsíců, pokud provádějí nebo řídí stavební práce*

a) *ve výškách nad 1,5 m, kdy pracovníci nemohou pracovat z pevných a bezpečných pracovních podlah,*

b) *na pohyblivých pracovních plošinách,*

c) *na žebřících ve výšce větší než 5 m,*

d) *pomocí horolezecké (speleologické) techniky,*

e) *ve výškách při montáži a demontáži pomocných konstrukcí.*

Nyní asi mnozí správně namítnou, že tato vyhláška je již zrušena (zrušila ji vyhláška č. 601/2006 Sb.). Jenomže **pro účely BOZP lze mnohdy považovat za závazné i zrušené předpisy, které nejsou v rozporu s právními a ostatními předpisy a jsou brány jako „společensky či oborově obvyklé technicko-organizační zvyklosti“**. A právě zvyklosti vyžadují opakovací školení pro práce ve výškách provádět před uplynutím dvanácti měsíců. Nejinak to vyžadují směrnice profesních asociací a to jak českých, tak zahraničních. V neposlední řadě návody použití některých OOP proti pádu vyjadřují požadavek či důrazné doporučení, aby kromě provádění revizí jedenkrát za dvanáct měsíců, byl uživatel OOP v jeho použití řádně proškolen a jedenkrát za dvanáct měsíců absolvoval školení pod vedením instruktora prací ve výškách.

Z uvedených informací vyplývá, že pokud by předchozí právní předpis (vyhláška ČBÚ a ČÚBP č. 324/1990 Sb.), zvyklosti, směrnice a standardy profesních organizací či asociací a návody výrobců byly benevolentnější a opakovací školení by vyžadovaly v intervalech větších, než dvanáct měsíců, mohl by si zaměstnavatel stanovit četnost školení rovněž v intervalech větších. Avšak s ohledem na výše uvedené

se **důrazně doporučuje provádět opakovací školení pro práce ve výškách a nad volnou hloubkou při užití OOP proti pádu jedenkrát za dvanáct měsíců.**

A v případech, že zaměstnavatel vyhodnotí rizika pracoviště jako obzvláště závažná, může si stanovit četnost školení častější, tedy například každé tři měsíce.

Pozn.: Viz výše zmíněný § 103, odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., který dává zaměstnavateli za povinnost **zajistit zaměstnancům školení o právních a ostatních předpisech k zajištění BOZP, které doplňují jejich odborné předpoklady a požadavky pro výkon práce, které mají nebo mohou mít podstatný vliv na bezpečnost a ochranu zdraví při práci, při změně pracovního zařazení, druhu práce, při zavedení nové technologie nebo změny výrobních a pracovních prostředků nebo změny technologických anebo pracovních postupů.** Není tedy možné čekat se školením, až doběhne platnost předchozího školení, ale školení (a zacvičení v používání) provést bezodkladně po zavedení např. nového typu OOP proti pádu do užívání, nového pracovního postupu na pracovišti apod.

3. Stávající (nežádoucí) stav

V jednom z předchozích odstavců zazněl pojem „instruktor prací ve výškách“. Kdo vlastně může školit práce ve výškách a nad volnou hloubkou (bezpečnost práce ve výškách a nad volnou hloubkou)? Bohužel poté, co vyhláška č. 601/2006 Sb. zrušila vyhlášku č. 324/1990 Sb. v důsledku právního vakua může školit každý. A to se také děje. Do roku 2005 školili pouze instruktoři, kteří tak činili na základě absolvování předchozího školení a ověření znalostí u subjektu, který byl akreditován ke školení instruktorů. Oporu měli právě ve zrušené vyhlášce č. 324/1990 Sb.:

§ 2 Výklad pojmů - pro účely této vyhlášky se rozumí

r) instruktorem horolezecké (speleologické) techniky pracovník oprávněný provádět školení a ověřování vědomostí a dovedností potřebných pro provádění výškových prací pomocí horolezecké (speleologické) techniky,

s) horolezeckou (speleologickou) technikou praktické používání vědomostí, dovedností, technických prostředků a zařízení sportovního lezectví pro provádění stavebních prací ve výškách a nad volnou hloubkou

t) horolezeckou (speleologickou) kvalifikační soubor vědomostí a dovedností, které umožňují bezpečné používání horolezecké (speleologické) techniky

§ 9 Povinnosti dodavatelů stavebních prací

(3) Školení, zaučení a ověřování znalostí pracovníků, kteří provádějí nebo řídí práce uvedené v odstavci 2 písm. d) (pomocí horolezecké (speleologické) techniky, pozn. aut.) mohou vykonávat jen instruktoři horolezecké (speleologické) techniky a práce uvedené v odstavci 2 písm. e) jen instruktoři lešenářské techniky

Poté však v důsledku legislativního vakua (žádný předpis totiž nestanovoval, kdo může školit), začal školit doslova každý. Ať už to byl sportovní horolezec, teoretik z kanceláře, preventiva BOZP, výrobce OOP, prodejce OOP, prostě každý. Mnozí z těch, kteří před změnou právních předpisů nezvládli požadavky ani na „uživatelskou“ úroveň, začali najednou vystupovat jako zkušení instruktoři i když ve skutečnosti s prací ve visu na laně neměli žádné zkušenosti (absence předpisů se netýká problematiky prací ve výškách a nad volnou hloubkou v podmínkách AČR, PČR, požární ochrany či důlního záchranářství).

Školení v podání nekompetentního školitele mohlo být příčinou popisované nehody pracovníka na jeřábové dráze

http://www.bozpinfo.cz/msp-osvc/rady-a-doporuceni/kde-se-stala-chyba/jerabova_draha140822.html,

neboť kvalifikovaný instruktor by jej poučil o nutnosti použití tzv. dvojité odsedací smyčky a proškolil by jej v překonávání překážky s takovouto výstrojí, a pokud by mu ji zaměstnavatel odmítl poskytnout, věděl by, že jednak tím zaměstnavatel porušuje svou zákonnou povinnost, a dále, že on sám je oprávněn odmítnout výkon práce, o níž má důvodně za to, že bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje jeho život nebo zdraví a že takovéto odmítnutí není možné posuzovat jako nesplnění jeho povinností.

Korunkou všeho byly kurzy výškových pracovníků (výškových specialistů) akreditované MŠMT. Na první pohled to mělo punc kvality, ve skutečnosti však úroveň i takto akreditovaných kurzů byla prachbídná. Důvodem je skutečnost, že podstatné pro získání akreditace od MŠMT je splnění formálních náležitostí žádosti o udělení akreditace (které jsou stejné pro všechny kurzy, tedy jak pro kurzy výškových prací, tak

i pro kurzy kadeřnictví, účetnictví či péče o pleť), nikoliv obsahová náplň kurzu či kvalifikovaný lektorský sbor s odpovídajícími zkušenostmi a praktickými znalostmi.

Nelze to mít pracovníkům MŠMT za zlé, neboť oni pouze plní své pracovní povinnosti a nemohou mít bližší povědomí o požadavcích na BOZP na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky. Takovéto povědomí by člověk očekával spíše u pracovníků MPSV.

Proto je poněkud nepochopitelné, jak mohlo MPSV vydat v roce 2012 publikaci obsahující závažné vady. Publikaci lze odpustit to, že je vesměs katalogem jistého výrobce, stejně jako je možné jí odpustit gramatické chyby a překlepy, možná i chyby v letech vydání právních předpisů a terminologické či faktické nedostatky. Používání termínů, zaměňování pojmů apod. nijak zvlášť čtenáře na životě neohrozí, avšak nabádání k užití sportovní horolezecké výstroje pro práce ve výškách, neboť podle autora je to prý opodstatněné a bezpečnější, či vázání uzlů na šitých textilních smyčkách a podobná „zvěřstva“ v žádném případě odpustit nelze.

Těch necelých deset let „chaosu“ a „anarchie“ ukázalo, že stávající stav je naprosto nevhodný, a že **teoretická školení bez praktického výcviku a zkoušky naprosto nedostačují**. Na pracovníky je přenášena veškerá odpovědnost tím, že podepíší osnovu školení, avšak nikdo neřeší, že ani neví, co jsou úkony, s nimiž byli seznámeni (seznámením se jak známo rozumí podepsaný záznam), že tyto úkony nikdy fyzicky neprovedli, že nepochopili, k čemu dané úkony jsou a jak se provádí. A skutečnost, že jim školitel úkony předvede, je nevyhovující a nedokáže nahradit praktický výcvik.

Zářnou ukázkou může být článek „Chybné ukotvení OOPP pro práci ve výškách“ od pana D. Pretsche –

http://www.bozpinfo.cz/knihovna-bozp/citarna/tematicke_prilohy/takto-rozhodne-ne/chybne-ukotveni-oopp.html.

V něm autor píše, že pracovníci „byli dle dokumentace proškoleni pro práce ve výškách i s praktickou ukázkou práce s OOPP“. Pokud by však absolvovali seriózní školení a praktický výcvik, ke stavu na fotografiích by pravděpodobně nedošlo.

Jiskrou nadějí se zpočátku zdála být snaha o zařazení profesních kvalifikací pro práce ve výškách a nad volnou hloubkou do Národní soustavy povolání a Národní soustavy kvalifikací. Zajisté, by to bylo skvělé, pokud by to fungovalo a pokud by za

celým projektem stáli **odborníci z oboru**, seznámení s právními předpisy, technickými normami, BOZP a **hlavně s praktickými postupy** a záchranářstvím, nikoliv administrativní pracovníci, obchodníci a podobně. Bohužel často ty nejlepší úmysly lemují pouze cestu do pekel. Naštěstí však zatím není všem dnům konec a odpovědní pracovníci si snad uvědomí, že je **nezbytné oslovit externí odborníky na danou problematiku**, kteří by projekt vytvořili podle **skutečných potřeb a požadavků** profesní veřejnosti.

4. Náprava

Přestože nařízení vlády č. 362/2005 Sb., včetně následujících pasáží bylo již výše zmíněno, neuškodí si je zopakovat:

Příloha, II. Zajištění proti pádu osobními ochrannými pracovními prostředky

3. Osobní ochranné pracovní prostředky se používají samostatně nebo v kombinaci prvků a součástí systémů a v souladu s návody k používání dodanými výrobcem tak, že je

c) pád bezpečně zachycen a zachyceného zaměstnance lze neprodleně a bezpečně vyprostit, popřípadě dopravit do bezpečného místa; k zachycení pádu musí dojít v dostatečné výšce nad překážkou (terénem, podlahou, konstrukcí apod.), aby se vyloučilo zranění zaměstnance.

7. Použití závěsu na laně s prostředky pro pracovní polohování je dále možné, jen pokud

e) práce je prováděna podle zpracovaného technologického postupu a pod dozorem tak, aby zaměstnanec konající práci mohl být v případě nouze neprodleně vyproštěn.

9. Zaměstnavatel zajistí, aby zaměstnanec provádějící práce při použití osobních ochranných pracovních prostředků proti pádu byl pro předpokládané činnosti vyškolen, zejména pak pro vyprošťovací postupy při mimořádných událostech.

Výše uvedeným dává zákonodárce jasně najevo, že dojde-li při provádění prací ve výškách a nad volnou hloubkou k mimořádné události, musí být postižený pracovník neprodleně vyproštěn, neboť pro pracovníka bezvládně visícího v postroji může každá

vteřina znamenat nesnesitelnou bolest a mít vliv na případné následky). A právě proto ukládá za **povinnost pracovníka vyškolit nejen pro práci ve výškách, ale i pro vyprošťovací (záchranné) postupy**. Což je možné provést pouze v rámci **praktického výcviku**, nikoliv během teoretického „proškolení“. A platí to jak pro vstupní školení, tak pro školení opakovací.

Pozn.: *Zkušenosti z praxe jasně ukázaly, že kdo záchranu z lana pouze viděl, anebo mu postup byl popsán, není schopen ji v praxi (natož pak pod tlakem v případě mimořádné události) provést.*

5. Typy školení

V tomto okamžiku je již každému jasné, že **odbornou způsobilost k vykonávání prací ve výškách je možné získat pouze na základě školení, praktického výcviku a písemné i praktické zkoušky**, nikoliv na základě pouze teoretického proškolení a zkoušky, nebo ještě hůře na základě pouze teoretické zkoušky. Je ale nezbytné pochopit nutnost víceúrovňových kvalifikací (a tedy i školení) v závislosti na druhu vykonávané práce, v závislosti na míře rizika (rizikových faktorech) a v závislosti na typu zvolené ochrany. Nezbývá, než přiblížit úrovně jednotlivých typů kvalifikací a následně i jejich popis a obsah školení vedoucím k jejich získání.

Jednotlivými úrovněmi jsou:

- Poučení o obecných rizicích prací ve výškách a nad volnou hloubkou
- Vykonávání výškových prací s využitím prostředků kolektivní ochrany
- Vykonávání výškových prací s využitím OOP
- Vykonávání výškových prací s využitím technik průmyslového lezectví

© Další, navazující specifické činnosti

Pozn. 1: *Následující výčet právních předpisů záměrně hovoří v obecné rovině např. „zákon o BOZP“ namísto „zákon č. 309/2006 Sb. o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci“. Důvodem je snaha, aby následující text byl použitelný i v případě, že dojde ke změně, zrušení či nahrazení stávajících právních předpisů.*

Pozn. 2: Pro snazší pochopení rozdílů mezi jednotlivými úrovněmi školení je vhodné seznámit se s Přílohou nařízení vlády č. 362/2005 Sb. - II. Zajištění proti pádu osobními ochrannými pracovními prostředky a s ČSN EN 363 Prostředky ochrany osob proti pádu - Systémy ochrany osob proti pádu, anebo se seznámit se starším článkem na http://www.bozpinfo.cz/knihovna-bozp/citarna/tema-bozpinfo/lezecke_techniky140911.html

5.1 Poučení

Poučení není kurzem, ale spíše obecným seznámením pracovníků s riziky vyplývajícími z prací ve výškách. V obecné rovině lze říci, že v rámci poučení se dozví, co je považováno za práci ve výškách, že bez další odborné přípravy nejsou způsobilí k vykonávání prací ve výškách a nad volnou hloubkou, ani prací vykonávaných z plošin, lešení.

Obsahuje seznámení s riziky a provozními/organizačními opatřeními daného pracoviště atp. Součástí seznámení může být poučení a praktické zaškolení o použití žebříků (sklon, přesah, vzdálenost od vrcholů, atp.). Poučení neopravňuje vykonávat práce ve výškách a nad volnou hloubkou ani použití osobních ochranných prostředků proti pádu z výšky.

Seznámení pracovníků může provádět OZO, preventista BOZP, zaměstnavatelem pověřený pracovník a samozřejmě Instruktor prací ve výškách a nad volnou hloubkou (případně držitel kvalifikace Asistenta instruktora prací ve výškách a nad volnou hloubkou či Instruktor trenér – lektor).

Obsah seznámení:

- vybrané kapitoly zákoníku práce
- vybrané kapitoly zákona o BOZP
- právní předpisy upravující práce ve výškách a nad volnou hloubkou
- © rizika, požadavky, organizační či provozní opatření daného pracoviště
- bezpečná praxe
- volitelně: použití žebříků

5.2 Seznámení s prostředky kolektivní ochrany

Stejně jako poučení, tak ani **Seznámení s prostředky kolektivní ochrany** není kurzem ale spíše obecným seznámením pracovníků s riziky vyplývajícími z prací ve výškách a s použitím konkrétních prostředků (ať už technické konstrukce nebo dočasné stavební konstrukce). Dá se říci, že v rámci seznámení se dozví, co je považováno za práci ve výškách a jak bezpečně vykonávat práce s použitím žebříků či kolektivní ochrany (například ochranná zábradlí, lešení, pracovní plošiny, záchytné sítě atp.). Obsahuje seznámení s riziky a provozními/organizačními opatřeními daného pracoviště, včetně správného a bezpečného použití užitých ochranných prostředků. Součástí seznámení je jak poučení tak praktické zaškolení použití žebříků (sklon, přesah, vzdálenost od vrcholů, atp.) a prostředků kolektivní ochrany užívaných na pracovišti seznamovaného pracovníka. Seznámení neopravňuje vykonávat práce ve výškách a nad volnou hloubkou za použití osobních ochranných prostředků proti pádu z výšky.

Seznámení pracovníků může na základě pověření provádět OZO, preventista BOZP, zaměstnavatelem pověřený pracovník, výrobce, dodavatel či poskytovatel daného zařízení a samozřejmě Instruktor prací ve výškách a nad volnou hloubkou (případně držitel kvalifikace Asistenta instruktora prací ve výškách a nad volnou hloubkou či Instruktor trenér – lektor).

Obsah seznámení:

- vybrané kapitoly zákoníku práce
- vybrané kapitoly zákona o BOZP
- právní předpisy upravující práce ve výškách a nad volnou hloubkou
- návody k použití použitých zařízení
- rizika, požadavky, organizační či provozní opatření daného pracoviště
- bezpečná praxe
- © - použití žebříků a dle zaměření pracovníka závěsné plošiny, pojízdná lešení, technické konstrukce či dočasné stavební konstrukce

5.3 Výškový pracovník využívající OOP

Vykonávání výškových prací s využitím OOP je kurz, který připravuje pracovníky vykonávající práce ve výškách s využitím základních osobních ochranných

prostředků proti pádům z výšky, tedy něco, co NV č. 362/2005 Sb. označuje jako pracovní polohování. Absolventi takového kurzu jsou vyškoleni k bezpečnému pohybu ve výškách a nad volnou hloubkou pomocí zadržovacích systémů, systémů pracovního polohování nebo záchytných systémů. Nedílnou součástí kurzu je praktický výcvik jak výše uvedených systémů (ve smyslu ČSN EN 363) tak i praktické zaučení použití OOP (zachycovacích a polohovacích postrojů, spojovacích prostředků, spojek, pohyblivých i zatahovacích zachycovačů pádu, tlumičů pádové energie, kotvicích zařízení, nastavovacích zařízení lana, polohovacích prostředků, záchranných zařízení atd.), a záchrany (vyproštění při mimořádné události).

Tuto kvalifikaci může pracovník získat pouze po absolvování alespoň jednodenního praktického výcviku pod vedením Instruktora výškových prací (či Instruktor trenéra – lektora) a úspěšném ověření znalostí a dovedností.

Kvalifikace k vykonávání výškových prací s využitím OOP opravňuje pracovníky vykonávat práce ve výškách s využitím základních OOP, které jim umožní zaujmout pracovní polohu, zabrání pádu z výšky či do hloubky nebo jej bezpečně zachytí.

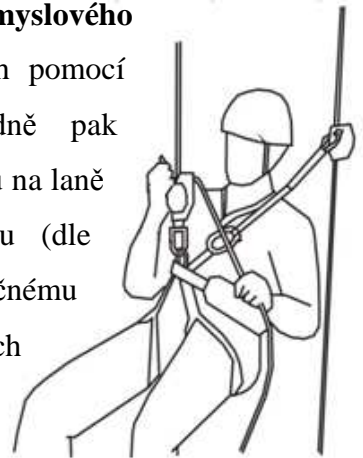
Obsah kurzu

- právní předpisy (stejná jako u Seznámení, + BOZP na staveništích, inspekce práce, hlášení pracovních úrazů, technické požadavky na výrobky a osobní ochranné prostředky).
- technické normy (nezávaznost/závaznost technických norem, normy pro OOP proti pádům z výšky a systémy ochrany proti pádu)
- věcné prostředky (OOP, OOPP, seznámení s jednotlivými prostředky, jejich parametry, způsoby použití, návody k použití)
- fyzika (pádový faktor, rázová síla, rozklad sil při pohybu po nakloněné rovině, rozklad sil při vícebodovém kotvení, principy kladkostrojů, tření)
- kotvení (rozdíly mezi kotevním bodem a kotvicím zařízením, výběr a tvorba kotevního bodu, principy osazování, instalace a použití kotvicích zařízení)

- první pomoc (základy první pomoci rozšířené o problematiku prací ve výškách, zejména pády z výšky a trauma z visu)
- uzlování (vázání základních uzlů umožňujících použití přidělených OOP proti pádu z výšky a provedení vyproštění při mimořádné události: dvojitý rybářský uzel, dvojitá rybářská spojka, osmičkové oko, poloviční lodní smyčka)
- praktický výcvik (praktické použití OOP – kontrola před použitím, nasazení, nastavení, použití žebříků, použití zádržných systémů, použití pracovních polohovacích systémů, použití zachycovacích systémů, použití záchranných systémů a vyproštění při mimořádné události)
- přizpůsobení potřebám frekventanta podle podmínek, ve kterých se v rámci svého pracovního výkonu pohybuje (pokud se frekventant kurzu v rámci své profese pohybuje v podmínkách, které nebyly při praktickém výcviku probrány, je nezbytné připravit jej i na pohyb v takovýchto podmínkách, např. stožáry, střechy, příhradové konstrukce, atp.).

5.4 Výškový pracovník – průmyslový lezec

Vykonávání výškových prací s využitím technik průmyslového lezectví připravuje pracovníky k vykonávání prací ve výškách pomocí lezeckých technik (nejlépe speleologické techniky, případně pak horolezecké či speciální techniky průmyslového lezectví), v závěsu na laně (dle terminologie NV č. 362/2005 Sb.) a lanového přístupu (dle terminologie ČSN EN 363). Absolvent kurzu je vyškolen k bezpečnému pohybu ve výškách a nad volnou hloubkou s použitím zadržovacích systémů, systémů pracovního polohování, systémů zachycení pádu a systémů lanového přístupu. Zvládá použití záchranných systémů a ovládá záchranu z lana. Takovouto kvalifikaci může získat pouze po absolvování vícedenního praktického výcviku pod vedením Instruktora výškových prací (či Instruktor trenéra – lektora) a úspěšném ověření znalostí a dovedností.

Kvalifikace k vykonávání výškových prací s využitím lezeckých opravňuje pracovníky vykonávat práce ve výškách prakticky bez omezení s využitím základních všech

nezbytných OOP, a aplikací všech systémů ochrany proti pádu včetně lanového přístupu.

Obsah kurzu

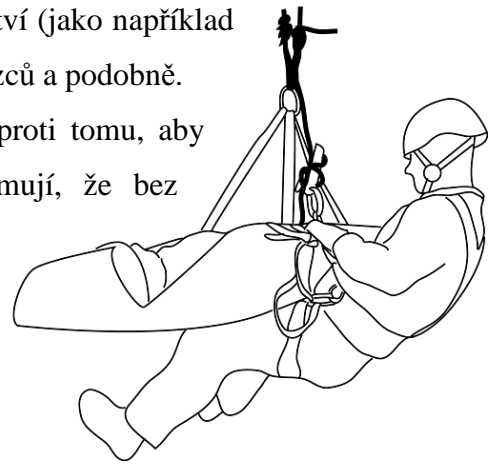
- právní předpisy (stejná jako u vykonávání výškových prací s využitím OOP, příp. další dle zaměření frekventanta).
- technické normy (nezávaznost/závaznost technických norem, normy pro OOP proti pádům z výšky a systémy ochrany proti pádu)
- věcné prostředky (OOP, OOPP, seznámení s jednotlivými prostředky užívanými v lanovém přístupu, jejich parametry, přípustné provozní zatížení, způsoby použití, návody k použití)
- fyzika (pádový faktor, rázová síla, rozklad sil při pohybu po nakloněné rovině, rozklad sil při vícebodovém kotvení, lanová přemostění, principy kladkostrojů, tření)
- kotvení (rozdíly mezi kotevním bodem a kotvicím zařízením, výběr a tvorba kotevního bodu, umělé kotevní body, principy osazování, instalace a použití kotvicích zařízení)
- první pomoc (první pomoc rozšířena o problematiku prací ve výškách, zejména pády z výšky a trauma z visu)
- uzlování (vázání běžně užívaných uzlů, přinejmenším však: osmičkový uzel, osmičkové oko, osmičková spojka, dvojitý rybářský uzel, dvojitá rybářská spojka, lodní smyčka, poloviční lodní smyčka, motýlek, dračí smyčka, beznapětově kotvení)
- praktický výcvik (praktické použití OOP – kontrola před použitím, nasazení, nastavení, použití žebříků, použití zádržných systémů, použití pracovních polohovacích systémů, použití zachycovacích systémů, použití lanového přístupu – samostatný pohyb po laně, sestup a výstup po laně, změna směru, překonání překážek na laně, přestup z lana na lano, použití druhého – bezpečnostního/jistícího lana, použití lavičky, horizontální pohyb, budování kladkostrojů, použití záchranných systémů, záchrana z lana a jiné vyproštění při mimořádné události atp.)
- přizpůsobení potřebám frekventanta podle podmínek, ve kterých se v rámci svého pracovního výkonu pohybuje (pokud se frekventant kurzu v rámci své

profese pohybuje v podmínkách, které nebyly při praktickém výcviku probrány, je nezbytné připravit je i na pohyb v takovýchto podmínkách, např. stožáry, příhradové konstrukce, zásobníky sypkých hmot atp.)

5.5 Nástavbové specializační kurzy

Další navazující specifické činnosti jsou v podstatě nástavbové kurzy, které je možné absolvovat teprve po úspěšném absolvování teprve po absolvování kurzu nezbytného k vykonávání výškových prací pomocí průmyslového lezectví. Jedná se například o kurzy stromolezectví, pokročilého záchranářství (jako například hasič-lezec, záchranář-lezec), lezec specialista, vedoucí lezců a podobně.

Zajisté se najdou tací, kteří budou mít výhrady proti tomu, aby základ byl pro všechny stejný. Ti si však neuvědomují, že bez jednotných a hlavně pevných základů nelze stavět dál. Přeskočení nějakého úkonu se může zdát z krátkodobého hlediska výhodné, neboť budoucí lezec se zdá nebyť zatěžován domnělými zbytečnostmi, avšak z dlouhodobého hlediska je to nezbytné.

Každý pracovník ve výškách musí umět to samé, co jeho kolegové, aby je v případě potřeby dokázal nahradit a v případě mimořádné události vyprostit. Teprve když zvládne toto, může rozvíjet své další dovednosti a začít se specializovat na něco konkrétního, ať už to bude pohyb v koruně, záchranářství, zásahová činnost (combat) nebo další speciální činnosti. Podcenění přípravy s tím, že „*tohle nebude dotýčný nikdy potřebovat*“ může mít za následek závažnou nehodu, tak jako v případě pádu pracovníka z Tančícího domu:

http://praha.idnes.cz/pad-umyvace-oken-z-tanciciho-domu-d49-/praha-zpravy.aspx?c=A140807_121305_praha-zpravy_mav

5.6 Instruktorové kvalifikace

Kvalifikace instruktorů výškových prací jsou pomyslnou nejvyšší příčkou kvalifikačního žebříčku výškových pracovníků. Nikoliv z pohledu společenského hlediska, ale z pohledu znalostí a dovedností. Nezbytným kvalifikačním předpokladem kandidáta na instruktora je předchozí praxe. Nikoliv sportovní lezecká praxe, nikoliv administrativní praxe v prevenci rizik, nikoliv s prodejem osobních ochranných

prostředků proti pádu, ale přinejmenším tříletá praxe s praktickým vykonáváním prací ve výškách a nad volnou hloubkou s důrazem na použití lanových technik. Jedině díky ní získá instruktor dovednosti, které pak může předávat dál, díky ní získá zkušenosti s různými podmínkami na pracovištích, díky nimž dokáže svým studentům kvalifikovaně poradit (například s výběrem míst ukotvení OOP). Díky nim si dokáže získat respekt svých studentů, kteří poznají, že opravdu ví, o čem mluví. A že se nejedná o teoretika, který v životě nepracoval a nyní se snaží ty, kteří se ve výškách pohybují dennodenně, poučovat o tom, jak mají dělat svoji práci.

Požadavky stanovené na instruktora nejsou pouze předchozí lezecká a pracovní praxe. Důležité jsou i jeho lidské kvality a absolvování instruktorského kurzu. Jedná se o komplexní přípravu zahrnující teorii práva, základy pedagogiky, obsah výše uvedených kurzů, instruktorskou nastavbu, intenzivní lezecký a záchranářský výcvik, první pomoc, důkladné probrání právních předpisů, technických norem, standardů, postupů atp., stejně jako opakovanou demonstraci předvedení přednášek a praktického výcviku.

I instruktorské kvalifikace jsou víceúrovňové. Základní kvalifikací je **Asistent instruktora**. Ve většině případů se jedná o kvalifikaci tzv. pomocného instruktora, většinou čerstvého absolventa instruktorské přípravy, který zatím nemá dostatečné pedagogické zkušenosti, aby mohl samostatně vést pokročilejší kurzy. Instruktorskou praxi tak získává postupně pod dozorem zkušenějšího instruktora.

Instruktor prací ve výškách a nad volnou hloubkou pak v souladu se standardy samostatně školí základní i specializační kurzy. Je tím, kdo zodpovědně a kvalifikovaně připravuje pracovníky pro bezpečné vykonávání prací ve výškách a nad volnou hloubkou.

Pomyslnou nejvyšší metou je **Instruktor trenér – lektor**. Jedná se o kvalifikaci, jíž předchází mnohaletá instruktorská praxe, vyškolení desítek kurzů různých úrovní, publikační a osvětová činnost atp. Držitel takovéto kvalifikace je oprávněn školit kurzy všech úrovní, od základních až po instruktorské. V žádném případě se nejedná o čestnou kvalifikaci určenou „důchodcům na dožití“. Podmínkou k jejímu udržení je aktivní instruktorská, publikační, metodická a další činnost.

5.7 Nezbytné provozní požadavky

A u všeho je nezbytné zejména provedení praktického výcviku. To samé platí i pro opakovací školení. To nemusí být tak obsáhlé, přesto však se u něj nelze spokojit pouze s teorií. Nezbytný je i praktický výcvik a praktická zkouška. Teorie opakovacího školení obsahuje připomenutí stěžejních bodů (zejména právních předpisů a BOZP), seznámení s novinkami (v právních předpisech, technických normách, případně i s novými výrobky na trhu), písemnou zkoušku, avšak přinejmenším polovinu opakovacího školení je nutné věnovat praktickému výcviku. Jeho účelem je oživení zapomenutých úkonů (které jinak nejsou často prováděny, jako např. překonání uzlu), odstranění špatných návyků získaných během předchozí praxe (nesprávný způsob používání OOP, vynechávání pojišťovacích uzlů a dalších tzv. „mazáckých manýrů“) a hlavně vyprošťování při mimořádných událostech – záchranu z lana (!!!). Záchrané úkony jsou něco, co drtivá většina pracovníků rychle zapomíná a/nebo nikdy nenacvičuje. Opakovací školení je pak jedinou možností, jak tyto pracovníky donutit nácvičit záchranu provést, aby v případě potřeby byli schopni záchranu spolupracovníka provést.

Při školeních musí být použita odpovídající výstroj. Ta musí být funkční, úplná a hlavně odpovídat požadavkům právních a technických norem. Některé profesní asociace tedy stanovují svým členům (zejména pak instruktorům při výcviku) povinnou výstroj, jakou musí každý účastník kurzu (včetně samotného instruktora) během kurzu používat. Nestanovuje užívání konkrétních výrobků, ale požadavky, jaké musí daný prostředek splnit a minimální počet kusů daného prostředku.

Součástí každého praktického výcviku je praktické zaučení používání osobních ochranných prostředků proti pádu z výšky (a seznámení s návody použití). Naštěstí jsou již pryč doby, kdy výrobci striktně trvali na tom, že s prostředky jejich produkce mohou být použity pouze další prostředky s jejich produkce. Nyní je většina výstroje pro práce a záchranu ve výškách v souladu s průvodní dokumentací plně kompatibilní.

Závěr

Z původního záměru vytvořit krátký, informativní článek, se nakonec vyklubal poněkud delší epos, z něhož je patrné, že:

- stávající právní předpisy upravující problematiku prací ve výškách a nad volnou hloubkou jsou sice poněkud chaotické a netransparentní, leč až na drobnosti (absence kvalifikace instruktora) je lze považovat za dostatečné,
- dost bylo sečtělých teoretiků a amatérů, kteří zasahují do činnosti, kompetencí a práv osob pohybujících se na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky, a že je nyní načase pustit ke slovu odborníky z praxe,
- profesní kvalifikace musí být rozděleny do různých úrovní v závislosti na podmínkách, rizicích a použitých ochranných prostředcích, a těmto úrovním musí být přizpůsobena školení,
- provádění teoretických školení bez praktického výcviku sice papírově vypadá velmi dobře, v praxi však nemá význam a je nezbytné zaměřit se při školeních zejména na praktický výcvik,
- není nadále možné, aby školení prováděli nekompetentní osoby, jen proto, že se zabývají prevencí rizik, ale že je nutné, aby školení a praktický výcvik prováděli jen a pouze fundovaní instruktoři prací ve výškách a nad volnou hloubkou,
- je naprosto zbytečné vytvářet něco nového, nebo přejímat něco ze zahraničí, ať už se jedná o pravidla, postupy, kvalifikace, ale stačí se porozhlédnout u nás po tom, co funguje na profesní úrovni a to přenést na úroveň republikovou,
- porušení nebo odklonění se, byť v dobré víře, od výše uvedeného, může mít za následek ohrožení těch, kteří se ve výškách a nad volnou hloubkou v rámci plnění svých pracovních úkolů pohybují.

Ondřej Belica, 2015

Spolupracoval Ing. Jiří Antonín

Použití zdroje

1. BELICA, O., *Práce a záchrana ve výškách a nad volnou hloubkou*, Praha: Grada, 2014
2. BELICA, O., WAGNER, J., *Standardy vzdělávání*, Bohumín: CRAA, 2015
3. WAGNER, J. a kol., *Stručná skripta*, Bohumín, 2014
4. Sběrka zákonů ČR: Vyhláška č. 324/1990 Sb., o bezpečnosti práce a technických zařízení při stavebních pracích
5. Sběrka zákonů ČR: Nařízení vlády č. 362/2005 Sb., o bližších požadavcích na BOZP na pracovištích s nebezpečím pádu z výšky nebo do hloubky
6. Sběrka zákonů ČR: Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
7. Sběrka zákonů ČR: Zákon č. 309/2006 Sb., o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci
8. ČSN EN 363 Prostředky ochrany osob proti pádu – Systémy ochrany osob proti pádu

Použití obrázky

Obr. 1 – Použití OOP pro polohování na šikmé střeše (autor J. Wagner)	12
Obr. 2 – Použití OOP v lanovém přístupu/závěsu na laně (autor J. Wagner)	13
Obr. 3 – Použití OOP při záchrane (autor K. Minář).....	15